

Styregruppens bemærkninger til temarapporter

Styregruppen har haft mulighed for at fremsende bemærkninger til temarapporterne om:

Natur og geologi

Landskaber

Kulturhistorie

Friluftsliv og formidling

Erhverv og turisme.

Der er fremsendt bemærkninger fra:

Dansk Ornitologisk Forening (side 2)

Sammenslutningen af Danske Småøer (side 3-12)

Sektionen for Større Jordbrug (side 13-26)

Januar 2026

Kommentar fra DOF til temaundersøgelsen Natur og Geologi i forbindelse med forundersøgelsen af Smålandsfarvandet som Nationalpark.

En af bjælkerne i kravspecifikationen til opgavebeskrivelse er, at leverandøren skal beskrive: *Natura 2000 områders udpegningsgrundlag.*

Habitatområdenes naturtyper og Bilag 4 arter bliver sammen med rødlistearter i forundersøgelsesområdet grundigt beskrevet i rapporten.

I det udpegede forundersøgelsesområde er der 5 fuglebeskyttelsesområder, der næsten dækker hele det marine forundersøgelsesområde. Udpegningsgrundlaget i fuglebeskyttelsesområderne burde også være grundigt beskrevet samlet under et punkt i rapporten. Nogle af udpegningsarterne i fuglebeskyttelsesområderne bliver kun hist og her beskrevet i rapporten. Der udarbejdes Natura 2000 planer og handleplaner for naturtyper og arter, så derfor bør udpegningsgrundlaget i fuglebeskyttelsesområderne være grundigere beskrevet i rapporten.

Punkt 7.5.4 kan f.eks. hedde *ynge- og raste/fourageringsområder for fugle*, og her kunne udpegningsgrundlaget for fugle som indledning f.eks. være grundigere beskrevet.

Bemærk: (Afsnittet om ynglefugle (side 79) over punkt 7.5.4 står i et punkt om fisk. Afsnittet om ynglefugle (side 79) kan f.eks. flyttes ned i punkt 7.5.4 og overskriften skal ændres)

I bilag 1 (Liste over rødlistede arter) står rødlistekategorien EN ud for fuglearten Kongeørn (trækbestand). Det er forkert. Rødlistekategorien EN skal stå nedenunder ud for fuglearten Stenvender (trækbestand).

MT/DOF

Fejøl, 16. januar 2026

Samlede bemærkninger til temaundersøgelser for Nationalpark Smålandsfarvandet

fra Sammenslutningen af Danske Småøer

Bemærkninger til temaundersøgelsen Natur og geologi

Dækning af geologiske beskrivelser af øerne i Smålandsfarvandet

Rapporten rummer klare beskrivelser af Agersø og Omø (Slagelse Kommune), som viser, hvordan istidsprocesser og efterfølgende kystudvikling har formet øerne i Smålandsfarvandet.

For de beboede øer i Lolland Kommune – Fejøl, Femø og Askø – er der derimod ikke medtaget en tilsvarende geologisk beskrivelse, selv om øerne indgår i den samme overordnede dannelseshistorie. Forskellen kan have flere forklaringer, herunder variationer i tidligere undersøgelser, kommunal faglighed og prioriteringer samt tilgængeligt grundlagsmateriale. Uanset årsagen kan det give indtryk af en forskellig vægtning, som næppe er tilsigtet. I en fælles, opdateret fremstilling af Smålandsfarvandet vil det derfor være en fordel, hvis sådanne forskelle enten kort forklares eller udjævnes, så rapporten i højere grad giver et samlet og balanceret billede af områdets geologi og landskabsudvikling.

Her er link til Trap Danmarks (mere jævnt dækkende) beskrivelser øer i Smålandsfarvandet (under temaet Kyster):

<https://trap.lex.dk/Om%C3%B8>

<https://trap.lex.dk/Agers%C3%B8>

https://trap.lex.dk/%C3%98erne_i_Sm%C3%A5landsfarvandet

Uklarhed i opgørelsen af § 3-beskyttet natur

Afsnittet om § 3-beskyttet natur (s. 51) kan virke uklart. I tabel 6-5 angives der for hver naturtype tal omkring 4.000, uden at det tydeligt fremgår, at der er tale om hektar. Samtidig er det uklart, om tallene er lagt sammen til et samlet § 3-areal for forundersøgelsesområdet. En klar angivelse af enheder og en samlet opgørelse vil gøre omfanget af § 3-beskyttelsen lettere at forstå.

Se også øvrige bemærkninger ift. nationalparken som maritim nationalpark sidst i dette dokument.

Bemærkninger til Landskabskarakteranalyse

Rapporten giver i det afsluttende resumé et billede af Smålandsfarvandets miljømæssige sårbarheder og landskabelige kvaliteter. Formuleringerne lægger op til en forståelse, hvor behovet for beskyttelse og indsats gradvist kan omsættes til flere regler og begrænsninger. Når der gentagne gange peges på udfordringer og nødvendige tiltag, kan det læses som en bevægelse i retning af, at flere aktiviteter fremover vil blive reguleret eller underlagt restriktioner.

Det gælder især områder, hvor der i forvejen er mange hensyn i spil:

- Næringsstofbelastning, hvor indsatser ofte fører til krav om ændret drift eller arealbrug
- Arealanvendelse, hvor nye formål kan begrænse eksisterende anvendelser
- Tekniske anlæg, som kan blive vanskeligere at etablere eller udvide
- Rekreativ brug, hvor adgang og aktiviteter kan blive reguleret af hensyn til naturen

For beboere og lodsejere i området kan denne kobling opleves som uklar og potentielt bekymrende. Når mange indsatser omtales samlet, uden tydelig sondring mellem frivillige tiltag, forsøgsbaserede initiativer, eksisterende regulering og eventuelle nye bindinger, opstår der usikkerhed om fremtidige rettigheder, råderum og handlemuligheder.

Denne usikkerhed forstærkes af rapportens beskrivelse af mennesket som et væsen, der “lever i dialog med havet”. Formuleringen er poetisk, men reducerer menneskelig tilstedeværelse til en primært sansende og rekreativ relation. Dermed risikerer den at udviske, at mennesker i Smålandsfarvandet også er indbyggere, producenter, forvaltere, ejere og ansvarsbærere – med boliger, erhverv, infrastruktur og historiske brugs- og ejendomsrettigheder knyttet til landskabet.

Særligt formuleringer om, at “en stor del af virkemidlerne vil ligge [på land]” (s. 95), samt at rekreative potentialer bør fokusere på beskyttelse frem for udvikling, kan lokalt læses som en ensidig byrdefordeling. Det risikerer at forstærke en oplevelse af, at bosætning, landbrug og lokale erhverv primært opfattes som presfaktorer, frem for som en del af løsningen og det levende landskab, rapporten samtidig fremhæver.

Hvis begrebet dialog skal have reel substans i en fremtidig forvaltning – herunder i en eventuel nationalpark – må det derfor udvides til også at omfatte gensidighed, forhandling og medansvar.

Dialog handler ikke kun om formidling, oplevelse og sansning, men også om konkrete valg, kompromiser og prioriteringer, hvor beboere og lodsejere anerkendes som medforvaltere af landskabet. Uden denne tydelighed er der risiko for, at ambitionerne om beskyttelse og formidling mødes med skepsis og modstand lokalt, især blandt lodsejerne.

Kommentar til rapporten om Kulturhistorie

Det store skema på side 20 giver anledning til følgende kommentarer:

	Færgeruter og færgesteder til øerne	Godsernes udskibningshavne	Ø-romantik, landsbyer og husmænd	Sommerhuse, træstumper	
1850-1950	Hvad uddat til tabes... Balancen mellem havet og landet, kystsikring, kolonisering, Eksportfiskeri, Brobyggeri	Smålandsfarvandet i krig: Tyskerne og verdenskrigene 1914-1945 Kanalen til Næstved Flyveskolen på Avne og Ellehammer	Modernisering og mekanisering af landbruget Kolonisering af ny jord Landsbyskoler Mejerier Slagterier Husdyrdrift	Jernbanen udfordrer sejladsen Brobyggeri over sundene Industrialisering og urbanisering	Sanatorier Udflugtsdampere Sommerhusudstyknings og sommervillaer Restauranter og traktørsteder
Siden 1950	Fiskeriet uddør Husmændene forsvinder Kystsikring Skiftet fra vand til land som vigtigste forbindelse Vandet som Klimaudfordring og som ny præmis Smålandsfarvandets natur som national værdi	Lystsejls Feriefærger Kold Krig i Smålandsfarvandet med overvågning af farvandet Stignæs og den nye havn Nedlæggelse af færgeruter	Godserne holder ved som Kolonisering af ny jord landbrug Hobbybrug Ø-romantik Fortætning mod byerne og udstykninger til boliger og sommerhuse	Landsbyerne tyndes ud Landsbyer som forstæder Øerne under pres Byerne kigger indad (mod København og Nordtyskland)	Sommerhuse Lystbådehavne Camping Vandsport Hobbyfiskeri Smålandsfarvandets natur som national værdi Ø-romantik

- 1) Betegnelsen "ø-romantik" bliver anvendt. Begrebet kan af lokalbefolkningen opleves som problematisk, fordi det reducerer komplekse og nutidige helårssamfund til en stemning eller en forestilling set udefra. Ordet peger mod en idealiseret fortælling om ø-livet som noget idyllisk, stillestående og upåvirket, snarere end som hverdagsliv med arbejde, ansvar, økonomi og forpligtelser.
Brugen af begrebet kan skabe afstand mellem dem, der bor og lever i området, og den måde deres liv beskrives på. Det risikerer at forskyde fokus fra faktiske vilkår og strukturelle udfordringer til en kulturel iscenesættelse, der primært giver mening for besøgende eller omverdenen. I en analyse, der skal danne grundlag for planlægning og udvikling, kan sådanne begreber derfor sløre forståelsen af ø-samfundene som levende, arbejdende helårssamfund og ikke blot som oplevelses- eller stemningsrum. Begreber som "ø-liv", "ø-kultur", "fællesskab og frivillighed" vil være nogle, som flere lokale beboere ville kunne genkende sig selv i.
- 2) I skemaet anføres det (i feltet "Siden 1950" under "Byerne ved Smålandsfarvandet), at byerne i området "kigger indad (mod København og Nordtyskland)". Formuleringen er uklar. København og Nordtyskland peger på eksterne relationer og forbindelser. Dermed sammenblandes to forskellige skalaer: det lokale og det overregionale.
- 3) I feltet "Siden 1950" under "Smålandsfarvandets adgang til verden": "Feriefærger" – hvad menes der med "feriefærger"? Færgerne er del af øernes helårssamfund og sejler både sommer og vinter.
"Nedlæggelse af færgeruter" (hvilke tænkes der på?). Siden 1950'er er de kommunale færgeruter til småøerne blevet udbygget, og færgerne er udskiftet til også at kunne rumme biler og mange passagerer.
Nogle færgeruter ønskes sammenlagt fra kommunalpolitisk side, men de er endnu ikke nedlagt. Teksten foruddiskonterer og overser den historiske udvikling.

- 4) Der er noget galt med tekst og linjeskift i feltet "Siden 1950" under "Land og øer i Smålandsfarvandet: " Godserne holder ved som - Kolonisering af ny jord - landbrug - Hobbybrug".
- 5) I feltet "Siden 1950" under "Naturen og livet i Smålandsfarvandet": Hvad menes med "Vandet som Klimaudfordring og som ny præmis"? Mener man med vandet = havet? Var jo også et tema i perioden før (1872...) (klimaudfordring bør være med lille k i øvrigt.
- 6) 1750-1850, 3. kolonne: Godserne som **drivere** i regionen: menes der drivkraft?
- 7) 1850-1950, 4. kolonne: Jernbanen udfordrer **sejladsen** – det er vel paketsejladsen, der menes?

Lokalhistoriske arkiver og ressourcer

Rapporten om kulturmiljøer har fokus på landskaber, bygninger og andre fysiske og synlige kulturspor i Smålandsfarvandet. I den sammenhæng omtales de lokalhistoriske arkiver, samlinger og mindestuer på de beboede øer kun i meget begrænset omfang.

På mange – hvis ikke alle – de beboede øer findes lokalhistoriske arkiver og mindestuer, som rummer dokumenter, fotografier og genstande fra flere generationer, herunder omfattende lokalhistorisk litteratur. Materialet giver indblik i øsamfundenes hverdagsliv, erhverv, foreningsliv og relationen mellem mennesker, hav og land. Det udgør en væsentlig del af den samlede kulturhistoriske sammenhæng, som ikke nødvendigvis er synlig i landskabet, men som forklarer dets brug og udvikling over tid.

Arkiverne som formidlingsressource i en nationalpark

I en potentiel nationalpark Smålandsfarvandet kan de lokalhistoriske arkiver fungere som lokale formidlingsressourcer, der supplerer de landskabs- og naturbaserede fortællinger. Arkiverne kan give besøgende mulighed for at forstå området gennem konkrete, stedbundne historier om livet på øerne – herunder erhverv (særligt frugtavl, fiskeri og bådbyggeri), transport og øvrigt dagligliv.

Arkiverne er lokalt forankrede og ofte drevet af frivillige, hvilket giver en tæt kobling mellem sted, viden og formidling. Som del af en nationalpark kan de indgå som mindre, decentrale formidlingspunkter, der bidrager til en mangfoldig og geografisk spredt oplevelse af områdets natur- og kulturhistorie.

De lokalhistoriske arkiver og mindestuer er i dag ikke fuldt udnyttede i forhold til deres indholdsmæssige værdi og udviklingspotentiale. Arkiverne rummer omfattende og stedsspecifik viden om øsamfundene, og de har et væsentligt potentiale for videreudvikling som formidlings- og oplevelsesressourcer, også i samspil med øvrige natur-, frilufts- og

turismeinitiativer. Som eksisterende, lokalt forankrede institutioner udgør arkiverne en ressource med store udviklingsmuligheder

Kirker, møller og andre historiske bygninger på øerne

Bådeværfter og pakhuse er delvist nævnt i rapporten. Men småøerne har også andre markante historiske bygninger, der fortjener at blive nævnt. Alle de beboede øer i Smålandsfarvandet har kirker (og kirkegårde), og Fejø og Agersø har fine restaurerede møller. Fejø har en istandsat gammel smedje.

Kommentarer til temaundersøgelsen Friluftsliv og formidling

S. 25. I teksten står der at der ikke er shelterpladser på Omø, men det er der, og de er også markeret på kortene d. 22 og 25). Desuden har Omø både legepladser ved havnen, formidlingsinitiativer og et system af vandrestier.

Der mangler markering af madpakkehuse på Fejø og Agersø.

Teltpladsen ved Askø havn mangler side 22 (den er med på kortet side 31).

Nogle af prikkernes farver på kortet side 22 og især side 31 er meget ens. De er svære at skelne fra hinanden.

På kortet side 23 mangler der en grøn prik (= fiskeri) på nordspidsen af Agersø:

<https://fishingindenmark.info/en/fishing-spots?c=55.2497:11.1519:14&categories=2402:2403&categories=2402:2406&categories=2402:2404>

Til gengæld er der en lysegrøn turbøje for meget (der skal være 4):

<https://www.google.com/maps/d/u/0/viewer?mid=1un4l3A30cF-To-LfJ-rQFxKTzm4&femb=1&ll=55.239711588833366%2C11.185003954519006&z=15>

(der er også markeret to turbøjer på nordsiden af Sakskøbing fjord som ikke er på turbøjekortet).

S. 51: Der står 25/10-15, men det skal vel være 25/10-25.

Kommentarer til temaundersøgelsen om erhvervs- og turismeudvikling

Rapportens forståelse af *lokalt erhverv* er overvejende knyttet til turisme, mens landbruget kun fylder lidt. Det giver et skævt billede af virkeligheden i området. Ser man på selve landarealet i undersøgelsesområdet, er landbruget sandsynligvis det største erhverv i ha. Det præger landskabet, kystnære områder og den måde jorden bruges på. Derfor ville det være relevant at vise, hvor stor en del af det samlede landareal – både i hektar og procent – der er under landbrugsdrift, herunder hvor udbredt det konventionelle landbrug er. Det handler ikke nødvendigvis om antallet af lodsejere, men om hvor meget landbruget faktisk fylder fysisk. Den dimension er svagt belyst.

På side 17 peges der på, at en nationalpark på længere sigt kan få betydning for jord- og ejendomspriser. Det kan være rigtigt, men der mangler et blik på, hvad der sker før den udvikling eventuelt indtræffer. På kort og mellemlang sigt kan landbruget opleve driftsmæssige og udviklingsmæssige udfordringer – især hvis landbrugsarealer kommer til at indgå i en nationalpark uden frivillighed. De konkrete udfordringer, der kan komme før de mulige tab/gevinster, er ikke grundigt behandlet.

På side 18 (i hoveddokumentet og også s. 18 i bilaget) oplistes VisitDenmarks attraktionsliste i undersøgelsesområdet, og også Dodekalitten og Gavnø Slot nævnes. På lige fod med disse seværdigheder uden for VisitDenmarks liste (mørklilla markør) kunne også øerne i Smålandshavet (Fejø, Femø, Askø-Lilleø, Agersø og Omø) være nævnt som centrale udflugtsmål. Alene Fejø, Femø og Askø-Lilleø skønnes at modtage 60-75.000 turister om året, (jf. skemaet nedenfor fra Æbleøernes Turismestrategi 2021-2025¹).

¹ https://xn--bleerne-lxa9n.dk/wp-content/uploads/2022/03/Aebleoeernes_faelles_Turismestrategi-2021_udgivet-260921.pdf

Nøgletal for øernes turisme

Det er interessant at se på, hvor mange turister der besøger øerne om året (antal personer), hvornår på året de kommer, og hvor mange penge turisterne bruger på øerne (deres døgnforbrug). Det kan give en indikation af turismeomsætningen på øerne.

HVOR MANGE TURISTER KOMMER TIL ØERNE

Til at give et kvalificeret estimat på, hvor mange turister, der besøger øerne om året, anvendes data fra Lolland Færgefarts billetsystem samt tal på antal både, der overnatter i Askø Havn, Femø Havn og Dybvig Havn på Fejø.

Færgestatistik

Lolland Færgefart står for færgeoverfarten til Askø, Fejø og Femø og indsamler statistik på, hvilke billetter der sælges og dermed, hvor mange personer, biler og cykler med mere, der hvert år fragtes frem og tilbage til øerne.

Der indsamles ikke for nuværende statistik på, hvilke postnumre passagererne kommer fra, hvorfor det ikke er muligt at sige noget præcist om, hvor turisterne kommer fra geografisk.

Bemærk gerne, at færgeoverfarten var gratis for gående og cyklister fra juli til og med december 2020

	I alt 2017	I alt 2018	I alt 2019	I alt 2020
Fejø				
Voksne	28916	31518	35812	46791
Børn	4047	3983	4066	6061
Gratis voksne	0	0	0	16547
Gratis børn	0	0	0	2750
<i>Fejø i alt</i>	<i>32963</i>	<i>35501</i>	<i>39878</i>	<i>72149</i>
Femø				
Voksne	13525	14585	16305	18125
Børn	1496	1470	1501	1707
Gratis voksne	0	0	0	6493
Gratis børn	0	0	0	841
<i>Femø i alt</i>	<i>15021</i>	<i>16055</i>	<i>17806</i>	<i>27166</i>
Askø				
Voksne	11690	12399	13253	17028
Børn	1884	1766	1615	2013
Gratis voksne	0	0	0	6845
Gratis børn	0	0	0	1289
<i>Askø i alt</i>	<i>13574</i>	<i>14165</i>	<i>14868</i>	<i>27175</i>
I alt	61558	65721	72552	126490

Tabel: Opgørelse af antal solgte billetter til voksne og børn over 4 år

I afsnittet om havne- og færgeforbindelser s. 22 mangler Omø-færgen (98 passagerer) i oversigten over færger på kortet.

På side 43–44 oplystes en række meget forskellige områder, hvor der ikke ønskes udvikling. Her blandes sårbare naturområder og yngleområder sammen med aktive produktionslandskaber. Det gør det svært at forstå, hvilke hensyn der gælder hvor, og hvorfor. Produktionslandskaber og beskyttede naturområder har grundlæggende forskellige formål og bør derfor behandles mere adskilt og tydeligt.

Endelig fremgår det under Potentiale 5 (side 52), at både Marielyst og Nykøbing Falster nævnes som en del af vurderingen, selvom begge områder ligger uden for forundersøgelsesområdet. Det skaber usikkerhed om analysens geografiske afgrænsning og om, hvilke områder potentialevurderingerne bygger på.

Øvrige bemærkninger om nationalparken som maritim nationalpark

Nationalparken er blevet beskrevet som en maritim nationalpark. Set i det lys kan det forekomme uklart, at havet og de marine økosystemer ikke i højere grad behandles selvstændigt.

Smålandsfarvandet er ikke blot et landskab omkring et havareal, men et komplekst marint system, hvor bundtyper, strømforhold, lavvandede områder, ålegræsbede og kystnære overgangszoner tilsammen udgør grundlaget for områdets biodiversitet og økologiske funktioner.

I international praksis, herunder i marine nationalparker og Marine Protected Areas (MPA'er) i bl.a. Sverige, Norge og Skotland, arbejder man med særskilte marinbiologiske temaanalyser. Det skyldes, at de marine økosystemer fungerer efter andre dynamikker end de terrestriske og derfor kræver egne faglige rammer, datagrundlag og forvaltningsgreb. En sådan tilgang bidrager samtidig til større klarhed om, hvilke virkemidler der retter sig mod havet, og hvilke der vedrører aktiviteter og arealanvendelse på land.

Dette behov er særligt udtalt i Smålandsfarvandet, hvor store dele af kystlinjen grænser direkte op til aktivt landbrugsareal. Landbruget er arealmæssigt det dominerende erhverv og spiller en central rolle i de processer, der påvirker havmiljøet, herunder næringsstofftilførsel, hydrologi og de kystnære overgangszoner. Når virkemidler omtales samlet, uden en tydelig skelnen mellem marine og landbaserede indsatser, kan det skabe usikkerhed om ansvar, effekt og fremtidige bindinger – særligt for kystnære lodsejere og lokale aktører.

En mere eksplicit marin rammesætning vil kunne bidrage til en tydeligere opdeling mellem mål, virkemidler og konkrete forpligtelser og dermed mindske usikkerhed om rettigheder og råderum. Det kunne derfor gavne projektet at lave en særskilt temarapport om havmiljø og marinbiologi i Smålandsfarvandet. En sådan rapport vil styrke det faglige grundlag for nationalparken, øge gennemsigtigheden og understøtte en tilgang, hvor naturbeskyttelse og lokal forankring går hånd i hånd, og hvor beboere og lodsejere anerkendes som aktive medspillere i den videre planlægning.

Med venlig hilsen

Kirsten Sydendal

Formand for Sammenslutningen af Danske Småøer

Bemærkninger fra Sektionen for Større Jordbrug – Helle Reedtz-Thott

Natur og geologi:

I forlængelse af de politiske og procesmæssige ønsker, som styregruppen fremsatte på mødet den 9. september 2025, har vi foretaget en nærmere vurdering af temaundersøgelsen Natur og Geologi med særligt fokus på spørgsmålet om frivillighed i den geografiske afgrænsning. Styregruppen lagde her vægt på, at forundersøgelsen skal understøtte en fleksibel og dialogbaseret tilgang til afgrænsningen af en mulig nationalpark – herunder identificere områder, hvor faglige hensyn kan kombineres med lodsejerinteresser og lokal opbakning.

Temaundersøgelsen leverer et naturfagligt grundlag, men der identificeres samtidig en række væsentlige mangler i forhold til netop dette frivillighedsprincip. Disse mangler begrænser undersøgelsens anvendelighed som beslutningsstøtte i styregruppens videre arbejde med at tilrettelægge en frivillig og lokalt forankret proces.

Nedenfor præsenteres de væsentligste svagheder og uafdækkede behov med relevans for frivillighed i den geografiske afgrænsning.

1. Frivillighed i geografisk afgrænsning

Rapportens mandat er at beskrive natur- og geologiværdier *inden for forundersøgelsesområdet* – og den følger mandatet strikt.

Det betyder, at:

- der *ikke* gives analyser af alternative afgrænsninger
- der *ikke* arbejdes med scenarier (fx “maksimal”, “minimal” eller “marin”)
- der *ikke* udpeges områder, hvor naturværdierne er så stærke, at de *kan* eller *bør* være ufravigelige i en nationalpark
- der *ikke* gives faglige holdepunkter for, hvor en tilpasning af afgrænsningen kunne ske uden tab af naturfaglig kvalitet

Det gør det vanskeligt for styregruppen at bruge undersøgelsen direkte i en frivillig proces, hvor lodsejerhensyn og afgrænsningsfleksibilitet er afgørende.

2. Lodsejeres generelle interesser

Rapporten identificerer naturværdier systematisk, men:

- den analyserer ikke *hvor* disse værdier ligger (stat, fond, private lodsejere, landbrug, skovbrug)
- den vurderer ikke, hvordan naturværdierne påvirkes af eller påvirker *drift, adgang, jagt, sejlads, græsning*
- den beskriver ikke *socioøkonomiske konsekvenser* af naturtiltag (fx hydrologienopretning, græsning, skovudvikling)

- den opstiller virkemidler uden at vurdere lodsejeraccept, frivillighed eller incitament

Resultatet er en naturfaglig rapport, men uden koblingen til den sociale dimension, som er central for frivillighedsprincippet i nationalparker.

3. Alternativ: En *maritim nationalpark*

Selv om området i overvejende grad er marint (72 %), og rapporten dokumenterer:

- internationalt vigtige stenrev
- dansk vigtige ålegræsforekomster
- sælbestande
- nøglehabitater for fugle i hele farvandet
- marine habitatnaturtyper (rev, sandbanker, bugter, laguner)

... så vurderer rapporten ikke:

- om *marine værdier alene* kan bære en nationalpark
- hvilke konflikter en *marin* model ville undgå ift. private lodsejere på land
- hvilke styrker en maritim udpegning ville give Danmark (fx bedre repræsentation af marine typer i nationalpark-netværket)
- hvordan en maritim model kunne samspille med erhvervsinteresser (fiskeri, sejlads, havbrug)

Dermed leverer rapporten ikke det faglige grundlag, som styregruppen skal bruge, hvis den vil kunne sammenligne et “fuldt” nationalparkforslag med et “maritimt” alternativ.

Opsummeret

Temaundersøgelsen giver et fagligt billede af natur- og geologiværdierne i Smålandsfarvandet, men rapporten mangler kritiske elementer, der er nødvendige for styregruppens videre arbejde:

- den *leverer ikke analyser*, der adresserer styregruppens ønsker om *fleksibel afgrænsning*, *lodsejerhensyn* eller *maritimt alternativ*
- den *mangler* scenarier, vurderinger af konsekvenser og prioriteringer
- den kan *ikke bruges* til at styre den frivillige dialog, fordi lodsejerhensyn ikke indgår som parameter

Landskab:

I forbindelse med udsendelsen af temarapporten om landskabskarakter vil jeg gerne gøre opmærksom på nogle væsentlige metodiske svagheder i rapportens tilgang, som efter vores vurdering har direkte betydning for styregruppens mulighed for at arbejde videre med en model, der bygger på frivillighed i den geografiske afgrænsning.

Selvom rapporten giver en faglig beskrivelse af landskabet i forundersøgelsesområdet, er den udarbejdet ud fra en fast og ufravigelig arealafgrænsning. Det betyder, at den *ikke* belyser, hvordan landskabelige værdier kan prioriteres, fravælges eller indgå fleksibelt, hvis lodsejere eller lokalsamfund vælger ikke at deltage. Dermed understøtter rapporten ikke det politiske og procesmæssige udgangspunkt, som styregruppen gentagne gange har fremhævet som centralt – nemlig, at en eventuel nationalpark skal baseres på frivilligt tilvalg og dermed en dynamisk geografisk udformning.

Jeg vil derfor gerne fremhæve de mest kritiske mangler og svagheder, der efter vores vurdering begrænser rapportens anvendelighed i forhold til styregruppens ønsker om en frivillighedsbaseret tilgang.

1. Rapportens metodiske ramme gør afgrænsningen statisk og ikke frivillig

Landskabskarakteranalysen er udarbejdet efter krav om at beskrive *hele forundersøgelsesområdet*, dvs. både land og hav inden for den fastlagte 3 km kystnærhedszone og det samlede farvandsområde. Dette fremgår direkte af opgavebeskrivelsen, hvor leverandøren skal udarbejde *“en landskabskarakterbeskrivelse over den mulige Nationalpark Smålandsfarvandets forundersøgelsesområde”*.

Dermed er analysen *ikke designet til at belyse forskelle i landskabsværdier mellem områder, der frivilligt kan indgå, og områder hvor lodsejere måtte ønske at stå udenfor*. Rapporten behandler hele området som én samlet, ufravigelig geografisk enhed.

Konsekvensen er:

- Ingen faglig vurdering af, *hvilke landskabsområder er kritiske* for en nationalpark, og hvilke der kan undtages uden at svække formålet.
- Ingen differentiering mellem områder med *høj* lokal opbakning og områder, hvor der allerede er tilkendegivet *modstand*.
- Ingen rumlig fleksibilitet i analysen, selvom styregruppen har understreget, at *frivillighed i geografisk udpegning er et bærende princip*.

2. Rapporten kobler ikke landskabsværdier til lodsejerinteresser

Et frivilligt nationalparkdesign forudsætter en eksplicit forståelse af lodsejerforhold, driftsvilkår og incitamenter. På dette punkt er der væsentlige mangler.

Rapporten:

- Beskriver ikke de forskellige areal typer i relation til lodsejerforvaltning (f.eks. intensivt dyrkede landbrugsarealer, frugtavlssarealer, indvundne arealer, private skove).
- Identifierer ikke, hvor landskabsværdier er *direkte afhængige af privat drift* (levende hegn, frugtplantager, engvandingssystemer m.m.).
- Vurderer ikke de potentielle *konfliktzoner*, hvor landskabskarakteren kan være vanskelig at bevare uden aktiv lodsejerinddragelse.
- Inddrager ikke borger- og lodsejerinput fra workshop 2, hvor der bl.a. nævnes bekymringer for forurening, adgangsregulering, landbrugsdrift og potentielle gener ved øget aktivitet.

Dermed bliver rapporten teknisk korrekt, men uden en praktisk forståelse for, hvordan landskabsværdier i praksis sikres i et område med fuld ejerskabsmæssig og driftsmæssig fragmentering – og uden at belyse hvilke lodsejere der realistisk vil eller ikke vil deltage.

3. Rapporten vurderer ikke alternative afgrænsninger, herunder maritimt hovedscenarie

Styregruppen har tidligt ytret ønske om at få belyst et *maritimt nationalparkscenarie*, hvor havområdet udgør parkens hoveddel, og landarealer kun indgår ved frivillige tilvalg.

Landskabskarakteranalysen omtaler havlandskabet metodisk – men:

- Der opstilles *ingen scenarier*, der viser, hvordan en nationalpark kan udformes med primært maritimt fokus.
- Der laves *ingen vurdering af landarealernes nødvendighed* for at understøtte de landskabelige værdier.
- Der gives *ingen vurdering af konsekvenserne* ved at udelade centrale landzoner, hvor lokal opbakning kan være lav.
- De fem udpegede særligt karakteristiske områder omfatter både land og hav, men der gives ingen faglig prioritering ift., hvilke af områderne kan fungere som nationale værdibærere *uden* tilknyttede landarealer.

Dermed *understøtter rapporten ikke* et fleksibelt design, hvor frivilligheden kan respekteres ved selektiv udpegning af landskabstyper.

Kulturmiljøer:

I forlængelse af modtagelsen af temarapporten om kulturmiljøer fremsendt af PlanScape/Schønherr/Visby den 1. november 2025, har vi foretaget en vurdering af rapportens anvendelighed i forundersøgelsesarbejdet. På den baggrund ønsker jeg at gøre opmærksom på en række væsentlige mangler og metodiske svagheder, som efter vores vurdering betyder, at rapporten i sin nuværende form ikke kan understøtte styregruppens arbejde med at tilrettelægge en realistisk og frivilligt baseret nationalparkmodel.

Nedenfor følger en sammenfatning af de centrale problemstillinger, som jeg anbefaler, at der orienteres om i den videre proces.

1. Rapporten understøtter ikke styregruppens behov for fleksibel og frivillig geografisk afgrænsning

Rapporten arbejder konsekvent ud fra den administrative forundersøgelsesafgrænsning (kystnærhedszonen) og behandler kulturmiljøer *udelukkende inden for denne ramme*. Den forholder sig ikke til:

- hvordan en endelig nationalparkafgrænsning skal kunne tilpasses *frivillighedsprincippet*,
- hvilke kulturmiljøer der realistisk vil kunne indgå ved *lokale fravalg*,
- mulige *alternativer* såsom kerneområder, modularisering eller differentieret geografisk inddeling.

Rapportens metodik bygger på, at alle potentielt relevante kulturmiljøer ønskes medtaget. Dette er uforeneligt med styregruppens opgave, hvor geografien netop er *frivillig og skal kunne justeres* efter lodsejeropbakning og kommunale tilvalg.

Konsekvensen er, at rapporten *ikke giver styregruppen et operationelt værktøj* til at vurdere, hvilke kulturmiljøer der bør prioriteres i en realistisk, frivilligt baseret nationalparkmodel.

2. Lodsejerhensyn er ikke behandlet – hverken analytisk eller metodisk

Rapporten inddrager ikke lodsejerinteresser, selv om disse er afgørende i en nationalparkproces uden myndighedsbeføjelser og uden ændringer af ejerforhold.

Følgende forhold er ikke vurderet:

- forskelle i *lodsejernes opbakning eller bekymringer* (trods tydelige input fra styregruppen og workshopprocessen),
- *ejerforholdenes betydning* for adgang, formidling og udviklingspotentialer,
- risiko for *konflikt* mellem kulturmiljøværdier og privat anvendelse,
- hvorvidt kulturmiljøerne ligger i områder, hvor lodsejere realistisk vil indgå frivilligt.

Vurderingsmodellen (syv parametre) omfatter kulturhistorisk relevans, tilgængelighed, aflæselighed m.v., men *ikke* ejerskab, lokal accept eller fremtidigt samarbejdspotentiale. Dermed kan rapporten ikke bruges til at vurdere, hvilke steder der praktisk set *kan løftes* i en nationalpark og hvilke der – uanset kulturhistorisk værdi – er urealistiske.

Dette er en grundlæggende metodisk mangel, da nationalparkmodellen forudsætter fuld lodsejerfrivillighed.

3. Rapporten kan ikke understøtte ønsket om et maritimt nationalparkalternativ

Styregruppen drøfter aktivt et maritimt alternativ, hvor en nationalpark kan baseres primært på *havområderne* for at minimere konflikter og øge frivillighed.

Kulturmiljørapporten lever ikke det nødvendige grundlag for dette, idet:

- Næsten *alle* udpegede kulturmiljøer er landbaserede.
- Maritime kulturhistoriske aktiver (historiske sejlruiter, flådesamlinger, stenalderbopladser under vand, vragfelter, maritime landingspladser) er *ikke udpeget som selvstændige kulturmiljøer*.
- Der er *ingen vurdering* af kulturhistoriske værdier i havet eller af, hvordan en overvejende maritim nationalpark kan struktureres.
- Der præsenteres ingen modeller for kulturformidling til søs, ingen maritime portaler og ingen forslag til prioriterede områder.

Dermed kan rapporten *ikke bruges* til at udvikle, beskrive eller fagligt kvalificere et maritimt scenarie, selv om dette er et centralt politisk og lokalt ønske.

4. Rapporten fokuserer på kulturhistoriske værdier frem for nationalparkens strategiske og udviklingsmæssige rammer

Rapporten leverer kulturfagligt stof, men den *overser nationalparkens praktiske rammer*:

- Den beskriver ikke, hvordan kulturmiljøernes potentialer kan realiseres inden for de faktiske økonomiske, styringsmæssige og frivillighedsbaserede vilkår for en nationalparkfond.
- Der gives ingen vurdering af driftsbehov, samarbejdsmodeller eller konfliktrisici mellem kulturmiljøbevarelse og moderne erhvervsinteresser (fx landbrug, havne, turisme).
- Den medtager kulturmiljøer på en måde, der i praksis kan give styregruppen et *urealistisk billede* af, hvad en nationalpark faktisk kan omfatte og udvikle.

Rapporten tilbyder således kulturfaglig dybde, men *ikke styringsrelevans eller implementeringsrelevans*.

5. Samlet vurdering: Rapporten er styringsmæssigt uanvendelig i sin nuværende form

Rapporten kan bruges til:

- at forstå kulturhistoriske sammenhænge,
- at identificere repræsentative kulturspor i regionen,
- at se en faglig fortælling om Smålandsfarvandets kulturhistorie.

Rapporten kan ikke bruges til:

- at udarbejde en realistisk og frivilligt baseret afgrænsning,
- at vurdere konsekvenser for lodsejere eller lokal opbakning,
- at prioritere mellem kulturmiljøer i et praktisk nationalparkdesign,
- at etablere grundlag for et maritimt nationalparkalternativ,
- at rådgive styregruppen om de strategiske valg, de står overfor.

Konklusion

Kulturmiljørapporten er et kulturfagligt dokument, men den lever ikke op til forundersøgelsens behov for at skabe et *administrativt og politisk anvendeligt beslutningsgrundlag*. De væsentligste mangler – fraværet af frivillighedsvurderinger, lodsejerperspektiv og et maritimt alternativ – betyder, at rapporten *ikke kan understøtte styregruppens arbejde*.

Erhverv og turisme:

I forbindelse med udsendelsen af temarapporten om erhverv og turisme i forundersøgelsesområdet vil jeg gerne gøre opmærksom på en række faglige forhold, som har betydning for den videre vurdering af en mulig nationalpark i Smålandsfarvandet.

Selvom rapporten giver et bredt og veldokumenteret billede af områdets erhvervs- og turismepotentialer, rummer den væsentlige metodiske begrænsninger i forhold til de ønsker, styregruppen har udtrykt om *frivillighed i den geografiske afgrænsning, hensyn til lodsejeres interesser* samt muligheden for et *maritimt alternativ*. Analysen tager udgangspunkt i en fast afgrænsning af hele forundersøgelsesområdet og giver dermed ikke det faglige grundlag, der skal til for at understøtte en fleksibel og frivillighedsbaseret udformning af en nationalpark.

Nedenfor følger en faglig gennemgang af de centrale svagheder og mangler, som vurderes at have særlig relevans for den videre behandling.

1. Rapporten tager udgangspunkt i en fast arealafgrænsning – ikke i frivillighed

Metodisk svaghed

Epinions analyse tager *konsekvent udgangspunkt i det fulde forundersøgelsesområde* – fem kommuner og hele den maritime flade – som én samlet enhed. Dette fremgår direkte i rapportens indledning, hvor det understreges, at analyserne dækker *“forundersøgelsesområdet”* som helhed og at datagrundlaget er baseret på *kommunale afgrænsninger*.

Konsekvenser for frivillighed

- Analysen vurderer *ikke forskelle i potentialer* mellem områder, der kan indgå frivilligt, og områder hvor lodsejere ikke ønsker deltagelse.
- Rapporten giver *ingen faglig vurdering af, hvilke geografiske områder der kan fravælges*, uden at det underminerer erhvervs- og turismepotentialet.
- Der opstilles *ingen alternative afgrænsningsscenarier*, som styregruppen kan arbejde videre med.

Dermed understøtter rapporten ikke styregruppens ønske om et fleksibel nationalparkområde, som kan formes af frivillige tilvalg.

2. Lodsejerinteresser og driftsforhold indgår ikke i analysen

Hovedmangel

Selvom workshopreferatet tydeligt viser, at lodsejere udtrykker bekymringer for:

- regulering,
- planlovens §29c,
- risiko for påvirkning af landbrugsdrift,

- konsekvenser for ejendomsværdi

... så indgår disse forhold *ikke i Epinions erhvervs- og turismeanalyse*.

Konkrete mangler

Rapporten:

- analyserer ikke *erhvervsmæssige konsekvenser* for landbrug, skovbrug, havne, turisme eller andre lodsejerbaserede erhverv.
- identificerer ikke *konfliktzoner*, hvor turismeudvikling potentielt kan kollidere med privat drift.
- vurderer ikke, hvor *lodsejernes accept er kritisk* for realisering af turismepotentialer.
- adskiller ikke områder med *lokal modstand* kontra områder med *lokale initiativer og parathed*.

Fraværet af lodsejerperspektiv betyder, at analysen fremstår løsrevet fra den virkelighed, frivillighed skal fungere i.

3. Rapporten behandler ikke muligheden for et maritimt nationalparkscenarie

Selv om Smålandsfarvandet er et maritimt domineret område, og selv om borgerne i workshop 3 fremhæver ønsket om fokus på:

- havmiljø,
- bæredygtige maritime oplevelser,
- økultur og havnebaseret erhverv

... leverer rapporten **ikke** et separat maritimt scenarie.

Konkrete mangler i forhold til et maritimt alternativ

Rapporten:

- vurderer ikke, om de identificerede potentialer *kan realiseres uden omfattende landinddragelse*.
- analyserer ikke, hvilke dele af erhvervs- og turismeudviklingen der *er uafhængige af landarealer*.
- udpeger stedsspecifikke potentialer, men *ingen af disse er vurderet ud fra et scenarie med minimal landinddragelse*.

Dette gør det umuligt for styregruppen at anvende rapporten i en strategisk diskussion om en maritim nationalpark som kompromis- eller hovedmodel.

4. Metodiske valg slører forskelle mellem områder – og dermed frivillighedsgrundlaget

Epinion erklærer selv, at kortlægningen baseres på *kommunale totaler*, som “dækker et større areal end selve nationalparkerne” og derfor ikke afspejler forholdene inden for et muligt nationalparkområde præcist.

Dette valg har tre store svagheder:

1. Overdækning af turisme- og erhvervsdata

Kommunale data inkluderer byområder og turismeinfrastruktur *uden for det reelle udpegningsområde*, hvilket:

- giver et oppustet billede af udviklingspotentialer,
- gør det umuligt at koble potentialerne til specifikke geografiske zoner.

2. Manglende skelnen mellem kyst, øer og bagland

De fem kommuner er *meget forskellige* i erhvervsprofil og turismeintensitet. Rapporten identificerer selv disse forskelle (fx flere turismeskabte jobs i Lolland og Guldborgsund end i Næstved og Slagelse), men analysen trækker ikke på dem i en rumlig prioritering.

3. Ingen mulighed for graduerede anbefalinger

Frivillighed kræver fagligt grundlag for at sige:

- “Dette område er vigtigt – dette kan undtages.”

Det leverer rapporten ikke.

5. Identificerede potentialer er ikke koblet til krav om lodsejeropbakning

Rapporten præsenterer fem konkrete potentialer for erhvervs- og turismeudvikling (fx maritim turisme, lokale fødevarer, kultur-natur-kombinationer) – men *uden at analysere*, om:

- realisering kræver adgang til privat jord,
- lodsejerne er interesserede,
- der findes lokale barrierer,
- potentialerne kan placeres i områder med høj frivillighed.

Dermed er potentialerne *ikke operationaliserbare* i en frivillig nationalparkkonstruktion.

6. Rapporten sammenligner nationalparker på kommunalt niveau – ikke på nationalpark-niveau

Den komparative del bygger på kommunale indikatorer for eksisterende nationalparker, hvilket rapporten selv kalder en metodisk udfordring (da kommuner dækker større arealer end parkerne).

Det betyder, at erfaringer fra andre nationalparker ikke kan bruges som grundlag for:

- forventede effekter i specifikke dele af Smålandsfarvandet,
- vurdering af områder med forskellig lokal accept,
- graduering af indsatsområder efter frivillighed.

Derfor mangler rapporten den præcision, en frivillig model kræver.

7. Borgerinput integreres ikke i analysens konklusioner

Workshop 3 dokumenterer væsentlige lokale synspunkter:

- Bekymringer for pres på landbruget og regulering.
- Ønske om fokus på havmiljø, ikke mere belastning af land.
- Ønske om øget transportkapacitet til øerne.
- Betydelig usikkerhed om økonomiske konsekvenser for lodsejere.

Selv om rapportens afsnit 5 opsummerer borgerinput, *indgår det ikke i de fem udpegede potentialer*. Dette skaber et misforhold mellem faglig analyse og realiserbarhed.

Samlet vurdering

Temarapporten om Erhverv & Turisme giver et bredt og metodisk solidt overblik over områdets erhvervs- og turismeprofil.

Men rapporten er *ikke egnet* som beslutningsgrundlag for en nationalparkmodel, der skal baseres på *frivillighed i geografisk afgrænsning, lodsejerhensyn og muligheden for et maritimt alternativ*.

De tre afgørende grunde er:

1. *Analysen er ikke rumligt differentieret* og kan derfor ikke understøtte fleksibel afgrænsning.
2. *Lodsejerinteresser er ikke integreret*, selv om de har stor betydning for realisering af potentialerne.

Maritime scenarier behandles ikke, på trods af at havområdet er områdets stærkeste fælles værdigrundlag.

Friluftsliv og formidling:

Rapporten leverer en kortlægning af eksisterende friluftsliv, oplevelsespotentialer og formidlingsmuligheder i forundersøgelsesområdet, men rummer samtidig væsentlige mangler i forhold til styregruppens udtrykte ønsker om:

- respekt for ejendomsret og lodsejerinteresser
- en proces baseret på frivillighed
- en seriøs belysning af et maritimt hovedscenarie for nationalparken

Disse mangler svækker rapportens anvendelighed som beslutningsgrundlag i den videre politiske og lokale proces.

1. Utilstrækkeligt fokus på ejendomsret og lodsejerinteresser

Rapporten omtaler lodsejere og frivillighed primært i generelle vendinger, men uden systematisk analyse eller konkretisering:

- Der foretages ingen kortlægning af private ejendomsforhold i relation til foreslåede frilufts- og formidlingstiltag.
- Der mangler en vurdering af, hvor friluftsiniciativer potentielt berører privat ejendom, og hvilke konflikter eller forhandlingsbehov dette kan skabe.
- Lodsejere omtales som “interessenter”, men deres driftsmæssige, økonomiske og retlige interesser analyseres ikke.
- Ejendomsret behandles implicit som et forhold, der kan håndteres gennem dialog, men uden refleksion over, hvor grænserne for frivillighed reelt går.

Dette står i kontrast til både nationalparklovens intentioner og de bekymringer, som gentagne gange er rejst af borgere og lodsejere – herunder på temaworkshoppen, hvor flere deltagere direkte efterlyser større klarhed om konsekvenser for lodsejere og private arealer

2. Frivillighed behandles som forudsætning – ikke som analysetema

Rapporten forudsætter, at udvikling af friluftsliv og formidling kan ske gennem frivillighed, men:

- Frivillighed analyseres ikke som et selvstændigt vilkår eller risikofaktor.
- Der foretages ingen vurdering af, hvilke initiativer der er realistiske uden lodsejertilslutning, og hvilke der er afhængige af aktiv medvirken.
- Der mangler scenarier, der viser forskellen mellem høj og lav frivillig opbakning.
- Workshopdeltagernes udtrykte bekymringer om pres på lokalmiljøer, privatliv og lodsejere refereres, men oversættes ikke til konsekvensvurderinger i rapportens anbefalinger

Resultatet er, at frivillighed fremstår som et ideal frem for et konkret styringsprincip, hvilket svækker rapportens realisme i forhold til implementering.

3. Maritim nationalpark behandles overvejende formidlingsmæssigt – ikke strategisk

Rapporten anvender begrebet “en maritim nationalpark”, men behandlingen er primært narrativ og formidlingsorienteret:

- Det maritime fokus bruges til at fremhæve oplevelsespotentialer (sejlads, havne, ø-hop, blå friluftsliv), men ikke som et egentligt hovedscenarie for parkens struktur og afgrænsning.
- Der mangler analyse af, hvordan et maritimt hovedscenarie kan:
 - o reducere konflikter med private lodsejere på land
 - o understøtte frivillighed i afgrænsningen
 - o adskille adgang, benyttelse og beskyttelse mere klart
- Rapporten vurderer ikke forskellen mellem:
 - o en nationalpark med hav som primært omdrejningspunkt, og
 - o en traditionel kyst- og landbaseret nationalpark med maritimt islæt

Dermed bidrager rapporten ikke til at kvalificere styregruppens ønske om at få belyst et maritimt hovedscenarie som et reelt alternativ, men understøtter i praksis den eksisterende brede forundersøgelsesafgrænsning.

4. Manglende kobling mellem borgerinput og kritiske konklusioner

Workshopmaterialet dokumenterer tydeligt:

- bekymring for øget turismepres
- ønske om respekt for lodsejere og lokalmiljø
- behov for tydelighed om, hvor man må færdes, og hvor man ikke må
- usikkerhed om nationalparkens betydning for private arealer

Disse pointer gengives i opsamlingen, men de afspejles ikke i rapportens samlede vurdering af egnethed, som konkluderer, at området har “et stærkt potentiale” – uden at afveje dette mod de identificerede barrierer

Samlet konklusion

Temarapport 5 er stærk i sin kortlægning af friluftsliv, men rummer væsentlige svagheder i forhold til styregruppens centrale pejlemærker:

- Ejendomsret og lodsejerinteresser behandles overfladisk.

- Frivillighed analyseres ikke som et styrende vilkår.
- Det maritime nationalpark-scenarie belyses ikke som et reelt alternativ.
- Kritiske borgerinput omsættes ikke til justerede konklusioner.

Disse mangler gør sig gældende på tværs af de for nuværende udarbejdet temarapporter 1-5 og kan derfor ikke anvendes som et fyldestgørende beslutningsgrundlag, når det gælder nationalparkens afgrænsning, frivillighed og hensynet til lodsejere.

Rapportens mangler tydeliggør behovet for supplerende undersøgelser af frivillighed, ejendomsret og det maritime hovedscenarie, som besluttet og igangsat af styregruppen på seneste møde den 8. december 2025.